

KONTROLLUTVALGET FOR KOMMUNIKASJONSKONTROLL

Oppnevnt ved Kgl. resolusjon 19. juni 2009 i medhold av straffeprosessloven § 216h

ÅRSRAPPORT 2010

1. MANDAT OG OPPNEVNING
2. UTVALGETS SAMMENSETNING OG ARBEID
3. SAMMENDRAG AV FAKTISKE OPPLYSNINGER OM KOMMUNIKASJONSKONTROLL I NORGE I 2010
4. UTVALGETS VURDERING AV POLITIETS BRUK AV KOMMUNIKASJONSKONTROLL
5. UTVALGTE TEMAER
6. UTVALGETS OVERORDNEDE KONKLUSJON

1. MANDAT OG OPPNEVNING

Kommunikasjonskontroll (ofte omtalt som KK) er normalt skjult telefonavlytting og innhenting av trafikkdata dvs. hvilke telefoner som har vært i kontakt med hverandre, når og hvor. Særlig telefonavlytting har vært regnet som et vesentlig inngrep i personvernet, og politiets bruk av denne etterforskningsmetoden er derfor nøye lovregulert. I forbindelse med vedtaket om innføring av datalagringsdirektivet er også bruk av trafikkdata ansett å være vesentlig inngrep i personvernet.

Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll (KK-utvalget) har til oppgave å kontrollere at politiets bruk av kommunikasjonskontroll skjer på lovlig måte, at bruken begrenses mest mulig og at reglene for taushetsplikt, oppbevaring og tilintetgjøring blir fulgt. Hjemmelen for utvalgets arbeid er straffeprosessloven og kommunikasjonskontrollforskriften.

Kommunikasjonskontrollutvalget er oppnevnt av Kongen i statsråd og arbeider selvstendig dvs. at utvalget bare kan motta instruksjoner fra Kongen i statsråd. Slike instruksjoner er ikke gitt. Alle i politiet og påtalemyndigheten har plikt til å forklare seg for utvalget.

Utvalget kan behandle alle former for kommunikasjonskontroll unntatt saker knyttet til rikets sikkerhet som behandles av EOS-utvalget.

I verserende enkeltsaker er det domstolene som tar standpunkt til politiets begjæring om kommunikasjonskontroll. Kommunikasjonskontrollutvalget foretar en mer helhetlig kontroll i ettertid. Dette skjer bl.a. ved gjennomgang av kommunikasjonskontrollrapportene fra politidistriktene, inspeksjoner ute hos politiet og behandling av enkeltsaker på eget initiativ og etter klage fra enkeltpersoner eller advokater.

I 2009 ble det ved Kgl. resolusjon oppnevnt et helt nysammensatt utvalg som har vært i arbeid siden september 2009. Det nye utvalget har tatt sikte på et økt aktivitetsnivå og større offentlig åpenhet om utvalgets arbeid. Dette innebærer bl.a. at det utføres et økt antall inspeksjoner, at årsrapporten er mer omfattende, og at rapporten i sin helhet er bygd opp slik at den er offentlig.

2. UTVALGETS SAMMENSETNING OG ARBEID

Tingrettsdommer Finn Haugen (leder)
Professor i psykologi Monica Martinussen
Tingrettsdommer Randi Carlstedt
Førsteamanuensis Jon Petter Rui
Advokat Steinar Mageli (vara)

Det nåværende utvalget har medlemmer som til daglig er dommere, professor i psykologi, forsker og advokat. Deres bakgrunn er i tillegg erfaring fra påtalemyndighet og politiledelse, som offentlig forsvarer og praksis fra regjeringsadvokatembetet, egen advokatvirksomhet og offentlig administrasjon.

Rådgiver i Justisdepartementets lovavdeling, Knut-Fredrik Hustad, er utvalgets sekretær. I deler av 2011 har han permisjon fra arbeidet for utvalget fordi han har et vikariat som riksadvokatfullmektig dvs. hos påtalemyndigheten som omfattes av utvalgets kontrollarbeid.

Utvalget har i 2010 foretatt inspeksjoner i ti politidistrikter, gjennomgått et meget betydelig antall enkeltrapporter om foretatt kommunikasjonskontroll, hatt sitt årlige møte med Riksadvokaten, gjennomgått Riksadvokatens kvartalsrapporter, hatt møte med EOS-utvalget, gjennomgått og vurdert henvendelse fra Stortinget vedrørende datalagringsdirektivet, deltatt i offentlig debatt etter offentliggjøringen av årsrapporten for 2009 og behandlet et antall klagesaker. Utvalgets aktivitet har fortsatt i 2011 slik at rapporten også bygger på utvalgets erfaringer i første kvartal 2011.

3. SAMMENDRAG AV FAKTISKE OPPLYSNINGER OM KOMMUNIKASJONSKONTROLL I NORGE I 2010

Det er i 2010 brukt kommunikasjonskontroll i medhold av straffeprosessloven i 214 saker med totalt 477 mistenkte. Dette omfatter 1160 telefoner/andre kommunikasjonsanlegg – i stor grad mobiltelefoner. Både med hensyn til saker, mistenkte og telefoner utgjør dette ca. 10 % økning fra 2009.

I 2010 er det 15 saker der tingretten har avslått politiets begjæring om kommunikasjonskontroll. Tilsvarende tall for 2009 var 12 saker. I seks av de 15 sakene er det gitt samtykke etter anke til lagmannsretten. Forsvareranker har i 2010 ikke ført frem, mens to slike anker førte frem i 2009.

Ved ca. 36 % av telefonavlyttingene er det foretatt hurtigkopling etter beslutning av påtalemyndigheten. Det tilsvarende tallet for 2009 er ca. 40 %. I tre av tilfellene har tingretten ikke ettergodkjent hurtigkopplingsordren. I ett tilfelle ble avgjørelsen påanket til lagmannsretten som forkastet påtalemyndighetens anke. I 2009 ble alle hurtigkoplingene ettergodkjent av retten.

Ca. 80 % av avlyttingene i 2010 gjaldt narkotikakriminalitet. Dette er samme tall som for 2009. De øvrige avlyttingene gjaldt et bredt spekter av annen alvorlig kriminalitet bl.a. drap, organisert kriminalitet, seksuelle overgrep, grov korrupsjon mv.

I halvparten av sakene ga kommunikasjonskontrollen etter politiets oppfatning konkrete resultater i form av pågripelser, beslag eller viktig informasjon. Dette er på nivå som året før. I noen av sakene er det fremkommet vesentlig overskuddsinformasjon dvs. opplysninger om annen alvorlig kriminalitet enn den kommunikasjonskontrollen var knyttet til.

I 2010 har kommunikasjonskontrollene sammen med annen tilhørende etterforskning medført beslag av meget store mengder narkotika bl.a. 14 kilo heroin og 93 kilo amfetamin, en rekke skytevåpen, kr 4,8 millioner i kontanter og store mengder tyvegods. Avsluttede saker har for de skyldige ledet til lange fengselsstraffer.

Romavlytting er i 2010 brukt i et begrenset antall saker. I noen av disse sakene er det politiets vurdering at det har fremkommet verdifull informasjon, og i andre har det ikke vært reell nytteverdi.

Når det gjelder de nærmere enkeltheter og spesifikasjoner av det underliggende tallmaterialet, fremgår dette av Riksadvokatens årsrapport som er gradert strengt fortrolig. Sammenstillinger av tidligere års hovedtall fremgår av NOU 2009:15 ”Skjult informasjon – åpen kontroll”.

4. UTVALGETS VURDERING AV POLITIETS BRUK AV KOMMUNIKASJONSKONTROLL

Etter utvalgets vurdering er politiets bruk av kommunikasjonskontroll gjennomgående forsvarlig og godt begrunnet. Dette er den samme konklusjonen som i fjorårets rapport. Denne konklusjonen er ytterligere forsterket gjennom utvalgets arbeid i 2010 og første del av 2011.

Når utvalget kan trekke en slik konklusjon, er dette på bakgrunn av et samvirke av en rekke faktorer, der utvalget vil vise til noen av dem:

- Norge har generelt en høy faglig og etisk standard i politiet. Arbeidet med den alvorligste kriminaliteten og bruk av kommunikasjonskontroll som arbeidsredskap tiltrekker seg mange av de dyktigste personene i politiet.

- Regelverket, saksbehandlingen og gjennomføringen er lagt opp slik at avgjørelsene om å begjære bruk av kommunikasjonskontroll blir behandlet og kvalitetssikret på flere nivåer i politiet. Etterforsker, etterforsningsleder, politijurist, og politimester eller visepolitimester er direkte involvert i beslutningsprosessen. Ansvaret ligger ikke bare formelt på politimesteren, men hver enkelt beslutning om kommunikasjonskontroll fattes av og undertegnes av politimesteren eller visepolitimesteren.
- Politiet ønsker å ha en godt underbygd sak når det ber om rettens tillatelse. Alle kommunikasjonskontrollsaker knyttet til etterforskning behandles av domstol.
- Ved domstolsbehandlingen oppnevnes en skjult forsvarer som uttaler seg om saken, og som også har ankerett. I mange av de sakene som etterforskes, er det involvert flere telefoner og det lyttes i mer enn fire uker. Derved vil flere dommere få sakskomplekset til behandling.
- For å sette i gang avlytting krever dette medvirkning fra teleselskap som krever lovbestemt dokumentasjon for å iverksette avlyttingen.
- Ressursbruken i kommunikasjonskontrollsaker er meget stor. Det kreves betydelig etterforsningskapasitet til å lytte, til å bearbeide og forstå informasjonen, til å foreta oppfølgende ordinær etterforskning, til å spåne og ofte påløper det betydelige tolkeutgifter. Politiet vil derfor styre ressursbruken mot de viktige sakene der oppklaring er realistisk.
- All kommunikasjonskontroll skal innrapporteres til Riksadvokaten både straks den finner sted og ved kvartalsrapporter. Høyeste påtalemyndighet fører derved en overordnet kontroll med kommunikasjonskontrollbruken i Norge. Denne kontrollen fra Riksadvokatens side er reell. Ved rundskriv legger Riksadvokaten føringer for hvordan slike saker skal behandles hos politi og påtalemyndighet.
- Kommunikasjonskontrollutvalget foretar inspeksjoner i politidistriktene og gjennomgår da på stedet formelle og faktiske rutiner, tekniske anlegg og drøfter arbeidet med slike saker med dem som behandler dette til daglig. Utvalget gjennomgår også enkeltsaker som av ulike grunner oppfattes som interessante. Alle i politi og påtalemyndighet har forklaringsplikt for utvalget.

Som en helhet gir dette generelt en høy grad av rettssikkerhet i slike saker. Det fremmes derfor stort sett bare begjæringer om avlytting i saker som politiets ledelse oppfatter som saker som forventes å føre til domfellelse og strenge straffer.

Når det gjelder hurtigkopling dvs. at kommunikasjonskontroll blir iverksatt av politiet før det foreligger rettslig kjennelse, synes antallet som utgjør ca. 36 % fortsatt å være noe høyt. Hurtigkopling kan etter loven skje der det er ”stor fare for at etterforskningen vil lide” dersom man må avvente en rettslig kjennelse. Normalt innebærer dette inntil ett døgn forsinkelse. Etter utvalgets vurdering er en vesentlig del av forklaringen på antallet hurtigkoplinger at dette ofte brukes i narkotikasaker der et stort parti narkotika er under transport til Norge, og i saker der det allerede pågår avlytting og de invol-

verte stadig tar i bruk nye telefonnumre. Også ved hurtigkopling foreligger det et element av kontroll idet beslutningen om hurtigkopling skal fattes skriftlig av politimester eller visepolitimester dvs. at etterforskningsenheten ikke på egenhånd kan iverksette hurtigkopling. Ved hurtigkopling skal denne beslutningen forelegges retten innen 24 timer for ettergodkjennelse. Utvalget har ikke sett tilfeller av misbruk av ordningen dvs. at det har vært iverksatt hurtigkopling der politiet måtte anta at retten ikke ville gi medhold, men det har forekommet saker der retten ikke har godkjent hurtigkoplingen enten fordi det er kommet til nye opplysninger eller fordi retten har vurdert grunnlaget annerledes enn politiet. I saker av prinsipiell karakter der det ikke har vært ansett å foreligge noe akutt tidspress, har politiet avventet domstolsbehandling. Den 10 % reduksjonen av antallet hurtigkoplinger som fant sted fra 2009 til 2010 antar utvalget i stor grad kan tilskrives at politiet er blitt mer bevisst på problemstillingen og oppfatningen av bruk av slik hjemmel hos politikere og i allmennheten bl.a. ved at Riksadvokaten og kommunikasjonskontrollutvalget har fokusert på temaet.

Utvalget uttalte i årsrapporten for 2009 at det synes å være en tydelig utvikling i retning av at avlytting skjer over kortere tidsperioder enn tidligere. De vesentligste faktorene for redusert tidsperiode antok utvalget var ressursbelastningen som en avlyttingssak innebærer, og en enda mer strukturert og målrettet etterforskning enn tidligere. Denne utviklingen har fortsatt i 2010.

Utvalget varslet i fjorårets rapport at det i tiden fremover i utvalgte saker vil sammenholde politiets grunnlagsrapporter som dannet fundamentet for rettens beslutning om å iverksette kommunikasjonskontroll, med resultatet av den samlede etterforskningen for å vurdere objektiviteten i de opprinnelige grunnlagsrapportene. Viktigheten av objektive grunnlagsrapporter har utvalget understreket ved alle de inspeksjoner som er foretatt. Dersom retten ikke kan legge til grunn at grunnlagsrapportene gir et tilnærmet korrekt sammendrag av saken, vil rettens saksbehandling måtte bli vesentlig mer detaljrettet med tilhørende problemer knyttet til å få raske avgjørelser.

Utvalget har i 2010 og noe inn i 2011 behandlet én sak der utvalget etter omfattende behandling konkluderte med å rette *alvorlig kritikk* mot et politidistrikt og særlig mot daværende politimester for en del av saksbehandlingen og *kritikk* for andre deler av saksbehandlingen. I korthet dreide saken seg om telefonavlytting av kommunikasjon mellom siktede og hans forsvarer. Slik avlytting er ulovlig. *Alvorlig kritikk* gjaldt politimesterens begjæring til retten om fortsatt avlytting i fire uker uten at det i begjæringen til retten eller medfølgende grunnlagsrapporter fremgikk at den konkrete telefonen i de fire ukene som denne hadde vært avlyttet, bare var brukt til advokat-samtaler og da i det vesentlige til samtaler med den offentlig oppnevnte forsvareren. Retten ble derved ikke klar over de egentlige problemstillingene i saken og ga en tradisjonelt utformet godkjennelse. *Kritikk* gjaldt bl.a. at politiet – straks det ble klar over hva telefonen ble brukt til – ikke drøftet problemstillingen på overordnet nivå i politidistriktet og utarbeidet en rapport som viste de vurderingene som ble foretatt, og at problemstillingen ikke straks ble tatt opp med tingretten som hadde gitt den innledende godkjennelsen. Utvalgets uttalelse ble i sin helhet gjort offentlig fordi saken allerede hadde fått en bred lokal mediaomtale og gjaldt et tema med interesse utover den konkrete saken. Den strafferettslige side av saken vurderes nå av Spesial-enheten for politisaker.

Utvalget har i andre saker i 2010 ikke rettet slik formell kritikk mot politi eller påtalemyndighet. Det har imidlertid vært kommunikasjon med enkelte politienheter om diskutabile avgjørelser eller rutiner. Politienhetenes ledelse og utvalget har i disse tilfellene vært enige om vurderingene, og dette har ført til endrede rutiner og/eller praksis. Tilfellene var ikke så alvorlige at det ble funnet nødvendig med formell kritikk.

Politiet har hatt reell nytteverdi av kommunikasjonskontrollen i omtrent halvparten av sakene. Dette har omfattet pågripelser, beslag og/eller vesentlig informasjon av stor bevis- og etterforskningsmessig betydning. Dette må karakteriseres som absolutt tilfredsstillende. Noen av sakene har dessuten gitt grunnlag for ikke lenger å knytte enkeltpersoner til handlingene.

5. UTVALGTE TEMAER

Utvalget omtaler her noen av de temaene som utvalget mener er viktige i tiden fremover. Noen av dem ble også omtalt i årsrapporten for 2009, men har foreløpig ikke har fått noen avklaring.

5.1. Nødrett

Politiet foretar tidvis kommunikasjonskontroll uten klar hjemmel i lov. I disse sakene påberoper politiet nødrett/nødrettsbetraktninger for å foreta avlytting. Dette kan eksempelvis være en gisselsituasjon eller ved søk etter saknet person.

Bruk av nødrett som grunnlag innebærer at avlyttingen skjer uten noen form for domstolskontroll – verken før, under eller etter metodebruken. Dette kan gi grunnlag for misbruk. Utvalget finner ordningen lite tilfredsstillende og har foreslått konkrete endringer.

Etter utvalgets oppfatning krever legalitetsprinsippet, Den europeiske menneskerettighetskonvensjon art. 8 og Høyesterettskjennelse kommunikasjonskontroll-2008-1 klar lovhjemmel for bruk av kommunikasjonskontroll. Nødrett er ingen slik konkretisert lovhjemmel for å utføre en handling, men det er i utgangspunktet et straffrihetsgrunnlag. Konsekvensen av dette er etter utvalgets oppfatning at den ordningen som nå praktiseres, må antas å være rettsstridig, men ikke straffbar der det foreligger en reell nødrettsituasjon.

Utvalget foreslår at det i politiloven og straffeprosessloven innarbeides bestemmelser som gir lovhjemmel for kommunikasjonskontroll også for en del nødrettstilfeller – og da med tilhørende domstolskontroll. Dette bør også omfatte bruk av kommunikasjonskontroll ved søk etter saknet person. Ett kriterium for kommunikasjonskontroll i slike tilfeller vil være forholdsmessighetsprinsippet. Ved en slik lovendring må det i forarbeidene presiseres at det heretter ikke vil være adgang til kommunikasjonskontroll der klar lovhjemmel ikke foreligger.

5.2. Straffeloven § 60 a

Innføringen av straffeloven § 60 a ("mafiaparagrafen") har gitt utvidet mulighet for avlytting overfor bl.a. alvorlig vinningskriminalitet. I den innledende fasen av en etterforskning er det etter utvalgets oppfatning normalt ikke nok faktisk informasjon i sakene til at politiet og deretter domstolen på forsvarlig grunnlag kan avgjøre om det er relevant med bruk av § 60 a. Dette innebærer at slike vurderinger på dette stadium i for stor grad blir usikker synsing. Dersom § 60 a ikke blir en del av den endelige tiltalebeslutningen, vil dessuten kommunikasjonskontrollmaterialet etter dagens regler ikke bli fremlagt som bevis under hovedforhandlingen. Dette kan være uheldig for sakens opplysning både for påtalemyndigheten og for de tiltalte.

Utvalget er derfor av den oppfatning at en henvisning til § 60 a ikke i seg selv bør gi grunnlag for avlytting, men utvalget ser at det kan være behov for kommunikasjonskontroll også i enkelte alvorlige saker med ordinær strafferamme under 10 år. Lovgiver bør ta uttrykkelig stilling til dette. Samtidig bør det vurderes om § 60 a kan gis klarere vurderingstemaer.

5.3. Datalagringsdirektivet

Datalagringsdirektivet ble besluttet gjennomført i Norge etter en avtale mellom Arbeiderpartiet og Høyre. Avtalens intensjon er en styrking av den enkeltes rettssikkerhet, personvern og trygghet. Tilbyder av nett får en lagringsplikt i seks måneder for trafikkdata, lokaliseringsdata og brukerdata. Deretter foreligger det en sletteplikt. Det innføres regler om konsesjonsplikt, autorisering av personell hos tilbyder, kryptering, lukket lagring og sporing av uttak.

Etter utvalgets vurdering innebærer dette en vesentlig bedre ordening enn den som praktiseres i dag, der tilbyder lagrer opplysningene primært av fakturahensyn og derfor ikke like betryggende.

Utvalget finner grunn til å understreke at bruk av trafikkdata er av vesentlig betydning ved etterforskning av en rekke forskjellige straffbare handlinger. Hvor en person har vært på aktuelle tidspunkter og hvem han har snakket med, er ofte vesentlig. Det beror på en misforståelse når det fra enkelte er hevdet at trafikkdata er uvesentlig ved kriminalitetsbekjempelse fordi de kriminelle nå vil bruke andre kommunikasjonsformer enn mobiltelefon. Noen få organisert kriminelle vil kunne bruke andre arbeidsformer, men de fleste straffesakene i Norge viser at det ikke er slik kriminaliteten foregår. For innførsel av narkotika med kurér og etterfølgende distribusjon i salgsleddene er det vanskelig å se for seg noe annet effektivt og godt arbeids- og kontrollredskap for aktørene enn mobiltelefonen. Ved de mer situasjonsbestemte kriminelle handlingene – for eksempel voldtekt – har gjerningsmannen i tiden forut ofte brukt sin mobiltelefon på vanlig måte.

Når det gjelder domstolsgodkjennelse av uttak av trafikkdata nattetid og helger, synes det å bli lagt opp til en døgnkontinuerlig vaktordning i Oslo tingrett. Utvalget finner i denne sammenheng grunn til å påpeke følgende:

For det første synes en døgnkontinuerlig vaktordning knyttet til trafikkdata ikke å være en optimal ressursbruk. I etterforskingssammenheng vedrørende en allerede begått kriminell handling vil politiet sjelden ha bruk for historiske trafikkdata nattetid eller i helger. Dessuten skal politiet fortsatt ha en hastehjemmel til å innhente trafikkdata. Domstolsbehandlingen vil derfor i hastesaker i mange tilfeller fortsatt kunne være en etterfølgende godkjennelse. Saker med leting etter bortkommet person – der trafikkdata med sporing av hvor personens mobiltelefon er eller har vært, ofte kan være viktig å få foretatt nattetid og i helger – omfattes ikke av den ordningen som nå skal etableres idet det er forutsatt i avtalen at bruk av nødrett fortsatt kan skje inntil nødrettstemaet er utredet og lovbehandlet på vanlig måte. Dette innebærer at i disse sakene vil politiet fortsatt innhente trafikkdata uten noen domstolsbehandling.

For det andre er det med hensyn til personvern ulogisk at innhenting av trafikkdata nattetid og helger normalt skal domstolsbehandles, men det langt mer inngripende tiltaket hurtigkoplet avlytting ikke skal behandles like raskt, men forelegges for den lokale domstol på den etterfølgende virkedagen.

5.4. Annen skjult metodebruk

Etter utvalgets oppfatning bør alle saker med skjult metodebruk dvs. alle saker der metodebruken i kortere eller lengre tid hemmeligholdes overfor mistenkte, underlegges etterfølgende kontroll av et utvalg tilsvarende kommunikasjonskontrollutvalget. Dette gjelder for eksempel saker om hemmelig ransaking som kan være innbrudd i bolig med tilhørende ransaking som en periode holdes skjult for mistenkte. Ved etterkontroll i et utvalg kan den konkrete metodebruken vurderes ut fra helheten i den ferdige saken – i motsetning til domstolsbehandlingen som er en straksavgjørelse ut fra situasjonen på dette tidspunkt. Også det faktum at andre skjulte metoder ikke krever bistand fra tredjeperson slik som kommunikasjonskontroll krever medvirkning fra et teleselskap, tilsier etterkontroll. Da antallet slike saker er begrenset, synes det urasjonelt med et nytt eget utvalg for dette. Sakene kan hensiktsmessig legges inn under kommunikasjonskontrollutvalget. En systematisering av disse sakene med henblikk på etterkontroll vil medføre noe merarbeid for politiet.

5.5. Sletting

Sletting av data for å ivareta personvernet samtidig som rettssikkerhetshensynene skal ivaretas, reiser særskilte problemstillinger. Med bakgrunn i krav knyttet til eventuell gjenåpning av straffesaker er det stor usikkerhet hos politiet om hvor langt man kan gå i sletting av avlyttingsopptak. Foretatt sikkerhetskopiering og backupløsninger er også utfordringer i denne sammenheng idet sletting ett sted ikke nødvendigvis medfører sletting alle steder.

5.6. Forsvarere

Det bør klargjøres i straffeprosessloven at alle skjulte forsvarere dvs. forsvarere som ikke gjøres kjent for den mistenkte i henhold til straffeprosessloven § 100 a, generelt har adgang til å ta kontakt med utvalget uten å være hindret av sin taushetsplikt.

Senest i tilknytning til at det blir tatt ut tiltale, får de tiltaltes forsvarere tilgang til lydopptakene og gjennomgår disse med sine klienter. Opptakene inneholder ofte sensitiv informasjon om andre personer uten betydning for straffesaken – opplysninger som av hensyn til personvernet normalt ikke ville ha kommet frem. Dette innebærer at slike opplysninger kan misbrukes. Det bør utredes hvordan personvern hensyn kan ivaretas samtidig som tiltalte har tilstrekkelig rettssikkerhet.

Det synes å foreligge en noe uensartet praksis hos påtalemyndighet og domstol med hensyn til hvordan forholdet til skjult forsvarer skal løses ved behandling av begjæring om forlengelse av kommunikasjonskontrollen. Utvalget antar at det både av forarbeidene og rettspraksis er slik at den første skjulte forsvarer som brukes, så vidt mulig skal følge saken videre. Dette må innebære at påtalemyndigheten ved begjæring om forlengelse i påtegningen oppgir navnet på advokaten slik at domstolen kan ta kontakt direkte med vedkommende.

Det er også usikkerhet i politiet med hensyn til hvor langt man plikter å gi den skjulte forsvarer og den ordinære forsvarer dokumentinnsyn og på hvilken måte dette skal skje.

5.7. Tolkebruk

Utvalget er av den oppfatning at det bør utredes måter å redusere de samlede utgiftene til tolking i avlyttingssaker. Slike kostnader er sterkt økende. I dag er det ikke uvanlig at dagewis med avlytting som må tolkes, først blir tolket hos politiet minst én gang – ofte flere ganger på grunn av kvalitetssikringen. Dernest foretas det tolking for hver forsvarer som ikke uten videre har tillit til at den av politiet foretatte tolkingen har vært nyansert nok. I tillegg kan det bli tolking i retten. Deler av disse tolkingene omfatter dessuten uvesentlige telefonsamtaler med helt andre temaer enn kriminalitet.

5.8. Kommunikasjonskontrollforskriften

Kommunikasjonskontrollforskriften har behov for en forbedring og ajourføring. Eksempelvis inneholder den detaljerte regler om hvordan utvalget skal svare på forespørsler fra enkeltpersoner som hevder de har vært utsatt for kommunikasjonskontroll. Formuleringen som etter forskriften skal brukes overfor dem som ikke har vært avlyttet, er uegnet som avklarende informasjon idet de fleste vil oppfatte formuleringen som en indirekte bekreftelse på at det er foretatt kommunikasjonskontroll – hvilket da ikke er riktig.

5.9. Forholdet til Spesialenheten for politisaker

I noen saker kommer det klage til utvalget om den kommunikasjonskontrollen som har funnet sted samtidig med at det blir inngitt politianmeldelse til Spesialenheten for politisaker om for eksempel grov uforstand i tjenesten. Bl.a. fordi utvalgets arbeid i stor grad er omfattet av beskyttelsesinstruksen, er det behov for regler for hvordan utvalget og spesialenheten kan samarbeide om å få frem fakta for å unngå unødvendig dobbeltarbeid og forsinkelser.

5.10. Offentlighet og gradering

Beskyttelsesinstruksen gjelder politidokumentene i kommunikasjonskontrollsaker som derved av politiet graderes "strengt fortrolig". Ved at beskyttelsesinstruksen gjelder for forvaltningen og ikke for domstolene, oppstår det uklarhet med hensyn til domstolens gradering, journalføring og saksbehandling av rettslige kjennelser i kommunikasjonskontrollsaker. Etter forskrift om offentlighet i rettspleien skal det ikke gis opplysning om rettsmøter i kommunikasjonskontrollsaker, og det skal ikke gis utskrift av kjennelser i disse sakene, men i tillegg synes beskyttelsesinstruksen praktisert av domstolene – formodentlig fordi man har sett et behov for gradering av rettens kjennelser og tilhørende saksbehandling. Utvalget anbefaler at regelverket blir gjennomgått med henblikk på en behovsvurdering og klargjøring.

Av personvern- og etterforskningshensyn lagres ikke enkeltavgjørelsene i domstolene. Flere av disse avgjørelsene kan ha prinsipiell betydning og være veiledende i andre saker med parallelt tilsnitt. Høyesterett har offentliggjort noen av sine avgjørelser anonymisert. Det er et behov for at også sentrale avgjørelser i tingrett og lagmannsrett i tilstrekkelig anonymisert form blir tilgjengelige på Lovdata.

5.11. Arbeidsverkstøy og opplæring

Systemene som brukes til å gjennomføre og administrere kk-saker, bør fornyes. Det er påbegynt en ny analyse av dette hos Kripos.

Det er et uttrykt ønske fra etterforskere som bruker kommunikasjonskontroll, at det skjer en gjennomarbeidet opplæring på nasjonalt nivå.

6. UTVALGETS OVERORDNEDE KONKLUSJON

Kommunikasjonskontroll i form av avlytting og innhenting av trafikkdata er på den ene side meget egnede metoder for å oppklare kriminalsaker og er på den annen side inngrep overfor enkeltpersoner.

Etter utvalgets vurdering er politiets bruk av kommunikasjonskontroll gjennomgående forsvarlig og godt begrunnet. Dette er samme konklusjonen som i fjorårets rapport. Denne konklusjonen er ytterligere forsterket gjennom utvalgets arbeid i 2010 og første del av 2011.

* * *

Et samlet utvalg står bak denne rapporten. Rapporten er slutført kort tid etter at utvalget mottok det siste tallmaterialet for 2010 og omtaler derfor også utvalgsarbeid som ble slutført i første del av 2011. Avsluttende utvalgsmøte vedrørende årsrapporten ble holdt den 24. mai 2011.

Oslo den 24. mai 2011
For utvalget

Finn Haugen
utvalgsleder

Rapporten er i henhold til kommunikasjonskontrollforskriften avgitt til Justisdepartementet. Kopi er sendt Riksadvokaten til orientering.

Utvalgets årsrapport for 2009 finnes på nettet her:
<http://www.regjeringen.no/upload/JD/rapport.pdf>

Utvalgets årsrapport for 2010 vil bli lagt ut på Internett av Justisdepartementet.